

Կատվայյան Վիկտոր (Հայաստան,
ԳԱԱ լեզվի ինստիտուտ)

ՄԱԿՈՒԻ ԽՈՍՎԱԾՔԸ ԳԵՂԱՐՔՈՒՆԻՔԻ ՄԱՐԶՈՒՄ

Բարբառային հայերենի՝ ներկայում գործածվող, բայց և դեռևս լիարժեք չուսումնասիրված դրսևորումներից է Մակուի խոսվածքը: Հ.Աճառյանը «Հայ բարբառագիտություն» աշխատության մեջ Խոյի բարբառի տարածման վայրերը ներկայացնելիս նշում է, որ Պարսկաստանի մեջ այն ընդգրկում է Խոյի, Սալմաստի և Մակուի գավառները¹: Մակայն «Հայոց լեզվի պատմություն» աշխատության մեջ արդեն լեզվաբանը Մակուի խոսվածքը ընդգրկում է Բայազետի բարբառային միավորի կազմում՝ գրելով. «Բայազետի ենթաբարբառը պարունակում է Հին-Բայազետ քաղաքը Արևմտահայաստանում, Կաղզվան, Մակու (Պարսկահայաստանում) և Նոր-Բայազետ՝ Սևանի լճի եզերքը, իր 10 գյուղերով, որոնք Հին-Բայազետի գաղութ են»²: Ա.Ղարիբյանը Մակուի խոսվածքը չի հիշատակում, սակայն հավանաբար նկատի ունի Հրազդանի տարածաշրջանում այդ խոսվածքի դրսևորումները, երբ գրում է. «Ախտայի շրջանի խոսվածքները կազմում են նույնպիսի անցումային օղակ Արարատյան բարբառից դեպի Բայազետի ենթաբարբառը»³: Ռ.Բաղդասյանը Մակուի բարբառային միավորը համարում է Արարատյան բարբառի ենթաբարբառ՝ Բայազետի, Նորատուսի և Արծափի ենթաբարբառների հետ⁴: Բարբառագետը վկայում է, որ Սևանի տարածաշրջանի մոտ տասը գյուղում «խոսվում է Մակվի ենթաբարբառով, որը, սակայն, միօրինակ չէ»⁵: Գեղամավան գյուղի խոսվածքը նկարագրելով՝ Ռ.Սաղաթեյանը այն համարում է Արարատյան և Մուշի, Ուրմիայի, Նոր Բայազետի բարբառների խառնումով առաջացած մի յուրօրինակ

¹ Տե՛ս Հ.Աճառյան, Հայ բարբառագիտություն, - Ուրուագիծ և դասավորություն հայ բարբառների, Մոսկուա-Նոր Նախիջևան, 1911, էջ 288:

² Հ.Աճառյան, Հայոց լեզվի պատմություն, 2-րդ մաս, Ե., 1951, էջ 329:

³ Ա.Ղարիբյան, Հայ բարբառագիտություն, Ե., 1953, էջ 87:

⁴ Տե՛ս Ռ.Բաղդասյան, Հայերեն բարբառներ. Սևանա լճի ավազանի խոսվածքները, Ե., 1972, էջ 3:

⁵ Նշվ. աշխ., էջ 10:

խոսվածք՝ չհիշատակելով Մակուի խոսվածքը⁶: Այսպիսով, Մակուի բարբառային միավորի վերաբերյալ արտահայտվել են տարբեր կարծիքներ, որոնք հիմնականում փաստական նյութով կամ հետազոտություններով հիմնավորված չեն, բարբառային հայերենի այդ դրսևորումը որևէ կերպ ներկայացված չէ Գ.Ջահուկյանի բազմահատկանիշ դասակարգման աղյուսակներում, և փաստորեն նրա դիրքը հայ բարբառների շարքում վերջնականապես ճշգրտված չէ⁷:

Ինչևէ, Ռ.Բաղրամյանը, փաստելով, որ Մակուի «ենթաբարբառը չի ուսումնասիրված. գիտական տառադարձությամբ նմուշներ էլ չկան»⁸, Սևանի տարածաշրջանի խոսվածքների հետազոտության արդյունքում նկարագրել է Մակուի խոսվածքի հնչյունաքերականական հիմնական հատկանիշները⁹, որոնք հանգում են հետևյալին:

Մակուի խոսվածքի ձայնավորներն են՝ *ա, ա̇, ü, է, ի, ու, օ, ը*: Քմային *ü* ձայնավորը հանդիպում է փոխառյալ բառերում, նաև հայերեն որոշ բառերում՝ հիմնականում առանց որևէ օրինաչափության, ինչպես՝ *մինսկ, հ'սիշկ, զստիկ, դ'սն, ժսծք* և այլն: Ըստ Ռ.Բաղրամյանի՝ *ա̇*-ն «Բայագետին ու Վանին էլ հատուկ կոկորդային *ա* է»¹⁰: Խոսվածքն ունի *է, ո* երկբարբառային հնչյուններ:

Մակուի խոսվածքն ունի շնչեղ ձայնեղ բաղաձայններ, որոնք գործառում են միայն բառասկզբում՝ *բ'ընեղ, գ'օմեղ, դ'անակ, ձ'ախ, ջ'առթել*: Բառասկզբի ձայնավորից առաջ հաճախ տեղի է ունեցել ձայնեղ հազագի հավելում՝ *հ'անգաջ, հ'ուրիշ, հ'առտ*: Բառամիջում և բառավերջում ձայնեղ հպականների ու հպաշփականների դիմաց, բացառությամբ որոշ դիրքերի, խոսվածքն ունի շնչեղ խուլեր, ինչպես՝ *սուրփ, յերք, բ'անց*,

⁶ Տե՛ս Ռ.Սաղաթեյան, Գեղամավանի խոսվածքը և նրա դիրքը «ում» և «կը» ճյուղերի բարբառների միջև, Բանբեր Երևանի համալսարանի, Ե., 2002, 3, էջ 154-158, Ռ.Սաղաթեյան, Տեղաշարժեր Գեղամավանի խոսվածքում, Հայագիտական հանդես, Ե., 2017, 2, էջ 35-46:

⁷ Մակուից եկածների (հիմնականում 1829-1830թթ. կազմակերպված գաղթի ընթացքում) սերունդներով բնակեցված են տարբեր բնակավայրեր նաև Աբովյանի, Հրազդանի և այլ տարածաշրջաններում: Թերևս Մակուի խոսվածքի առկա բոլոր դրսևորումների ուսումնասիրության դեպքում հնարավոր կլինի որոշել բարբառային այս միավորի հիմնական հատկանիշները, փոխհարաբերությունները այլ բարբառների հետ և դիրքը հայերենի բարբառների շարքում:

⁸ Ռ.Բաղրամյան, նշվ. աշխ., էջ 93:

⁹ Տե՛ս Ռ.Բաղրամյան, նշվ. աշխ., էջ 93-115:

¹⁰ Տե՛ս նշվ. աշխ., էջ 93:

վեռչ, գ'աքաթ, ձ'իք, օթ, օց, իսափել և այլն: Հետնալեզվային պայթականները առաջին շարքի ձայնավորներից առաջ քմայնանում են (*գ'իշեր, կ'եխտ, ք'երթել*), որոշ դեպքերում էլ՝ վերածվում հպաշփականի՝ *ջ'իշեր* (զիշեր), *ճէս* (կէս), *ջենի* (քենի), *ջիթ* (քիթ): Հպաշփականները բաղաձայնից առաջ վերածվում են շփականի՝ *մէշկ, հ'իշնել*: Ինչպես վկայում է Ռ.Բաղրամյանը, Մակուի՝ Սևանի ավազանում դրսևորվող խոսվածքների մեծ մասում *հ*-ի դիմաց առկա է *խ՝ ախ, իսագալ, իսամբրել, իսավ, իւէրու* և այլն¹¹:

Խոսվածքին բնորոշ են նաև երկբարբառների պարզեցումը (*էծ, ալուր, լուս, գ'էդ*), ձայնավորների անկումը բազմավանկ բառերի նախաշեշտ վանկերում (*չարչրանք, պարտկել, սօրվել, օլրել, յեռուն*), բառասկզբում երկբարբառային ձայնավորից առաջ բաղաձայնական տարրի հավելումը (*յեփ, յերք, վոտ, վոռց*):

Եր, ներ հոգնակերտներից բացի, խոսվածքում գործառում են սահմանափակ տարածում ունեցող այլ հոգնակերտներ ևս՝ *ք, իք, անիք, էրք, դանք, անք, րանք (ք'ենիք, մարթիք, կընանիք, տըդէրք, ախպըրդանք, ձ'իանք, գ'եղրանք)*:

Մակուի խոսվածքը ներգոյական հոլով չունի, հոլովական այդ իմաստն արտահայտվում է հայցական հոլովով կամ սեռականով և *մէջ* կապով: Սեռական և տրական հոլովները տարբերվում են որոշիչ հոդի գործածությամբ, հայցական հոլովը իրի առման դեպքում նման է ուղղականին, իսկ անձի առման դեպքում՝ տրականին, սովորական են բացառականի *ց*-ով ձևերը, բայց գործածվում են նաև *է*-ով ձևեր:

Խոսվածքում գոյականների մեծ մասը ենթարկվում է Ի հոլովման, մյուս հոլովումների ենթարկվում են առանձին բառախմբեր: Ոջ հոլովման ենթարկվում է միայն *տէր* բառը (*տիրոյ*): Յ հոլովման են ենթարկվում ոչ միայն *էնք, ոնք* մասնիկներով, այլ նաև *իք* - ով ավարտվող բառերը՝ *Մընացէնց, ք'եռոնց, կընանիքոց, Թիֆլիսցոնց*: Ձայնավորով ավարտվող անձնանունների սեռականը ձևավորվում է *յ*-ով՝ *Բաղէյ, պապէյ, աղէյ, Գարօյ*:

Մակուի խոսվածքն ունի *ը* և *ն* որոշիչ հոդեր, որոնք գործածվում են ուղղական, տրական և հայցական հոլովներում: Երբեմն կարող է դրսևորվել հոդի կրկնակի կիրառություն՝ *ձ'ինը, կունը*: Ռ.Բաղրամյանը վկայում է, որ որոշյալ գոյականը կարող է

¹¹ Տե՛ս նշվ. աշխ., էջ 98:

նան անհոդ գործածվել ¹² : Անորոշ հոդը ունի նախադաս կիրառություն: Ստացականությունը դրսևորվում է *ս, տ* հոդերով, որոնք կարող են դրվել բոլոր հոլովների վրա:

Անձնական դերանունների առաջին և երկրորդ դեմքերի տրական հոլովի ձևերը Մակուի խոսվածքում ունեն *ի* կամ *իկ* հավելված (*ընձի/կ/, քեզի//չեզի, մեզի* և այլն), գործածվում է նաև *քե* կարճ ձևը: Ցուցական դերանուններն ունեն պարզ և հավելվածավոր կազմության ձևեր՝ *էս, էսի, էտ, էտի, էն, էնի*, որոնց թեք հոլովաձևերից են՝ *ըստա, ըստու, ըստրա, ըտա, ըտու, ըտրան, ընդա, ընդրու, ընդու, ըստուց, ըտուց, ընդուց* և այլն: Իբրև անձերին վերաբերող հարցահարաբերական դերանուն հանդես են գալիս *վոր* և *վոն* ձևերը՝ *վի, վին, վիր, վորի, վիրնից, վիրնով* թեք ձևերով:

Բայն ունի Ե և Ա խոնարհումներ: Ներկա ժամանակը կազմվում է *ուս//ըս* վերջավորությամբ անկատար դերբայով՝ *ասըս//ասուս էս*: Խոսվածքն ապառնի դերբայ չունի: Վաղակատար դերբայն ունի *ր*-ով վերջավորություն՝ *տըվեր, ասեր*, հարակատարի վերջավորությունն է *ուկ՝ մացուկ, տարուկ*: Խոսվածքն ունի պատճառական *ցըն* ածանց (*վերացընել, կերցընել*): Օժանդակ բայի ձևերն են՝ *ես, էս, ա, ենք//ենք, էք//էք, են և ի, իր, էր, ինք//ինք, իք, ին*: Թերևս տրամաբանական շեշտն ընդգծելու մղումով՝ օժանդակ բայը երբեմն կրկնվում է՝ *Նոր ես բ՛երեր էս*: Ենթադրական եղանակի ձևերը կազմվում են *կ(ը)* եղանակիչով, հարկադրականի եղանակիչն է *պըտի//բըղի*:

Գեղարքունիքի մարզում Մակուի խոսվածքը գործածական է Գեղամավան, Դդմաշեն, Զովաբեր, Լճաշեն, Ծաղկունք, Նորաշեն, Չկալովկա, Վարսեր բնակավայրերում, Սևան քաղաքի որոշ թաղամասերում ¹³ : Մեր դիտարկումներով՝ ներկայում բոլոր բնակավայրերին բնորոշ հնչյունական հատկանիշներից են քմայնացած *ա* ձայնավորի գործածությունը փոխառյալ և բնիկ որոշ բառերում, միավանկ բառերի սկզբում հինհայերենյան *ռ*-ից և *է*-ից առաջ բաղաձայնական տարրի (համապատասխանաբար՝ *ւ* և *յ*) առկայությունը, իսկ բազմավանկ բառերի սկզբում *ռ*-ի, *է*-ի դիմաց *օ* և *է* ձայնավորների գործածությունը, *է,ռ* երկբարբառային հնչյունների առկայությունը, բազմավանկ բառերի միջնավանկի ձայնավորի սղումը, բառամիջում և բառավերջում

¹² Տե՛ս նշվ. աշխ., էջ 103:

¹³ Այս մասին տե՛ս նաև Ռ.Բաղդամյան, նշվ.աշխ., էջ 9-11:

ձայնեղների դիմաց շնչեղ խուլերի գործածությունը, բառասկզբում ձայնավորից առաջ ձայնեղ հագագի հավելումը, փոխառյալ բառերի սկզբում *դ*-ի դիմաց *կ*-ի կամ *կ*[՛]-ի առկայությունը: Բոլոր խոսվածքներն ունեն վերջնականկային շեշտ:

Դիտարկվող խոսվածքների համար ընդհանուր քերականական իրողություններից են՝ *եք*, *ներ* հոգնակերտների հետ նաև այլ հոգնակերտների գործածությունը, բացառական հոլովի ձևավորումը *ց*-ով, ներգոյական հոլովի բացակայությունը և դրա իմաստի արտահայտումը հայցականով, ինչպես նաև սեռականով և *մեջ* կապով, անձնական դերանվան տրական հոլովի ձևերում հավելական *ի* հնչյունի առկայությունը, վաղակատար դերբայի ձևավորումը *ր* -ով, օժանդակ բայի *եմ*, *ես*, *ա*, *ենք*, *էք*, *են* և *ի*, *իր*, *էր*, *ինք*, *իք*, *ին* հաստատական, *չեմ*, *չես*, *չի*, *չենք*, *չէք*, *չեն* և *չի*, *չիր*, *չեր*, *չինք*, *չիք*, *չին* ժխտական ձևերի առկայությունը, պատճառականի *ցըն* ածանցի գործածությունը, բայական *չ* ածանցի բացակայությունը և այլն:

Մի շարք հատկանիշներ էլ տարածված են խոսվածքների մեծ մասում: Այսպես, Գեղամավանի, Դդմաշենի, Զովաբերի, Լճաշենի, Նորաշենի, Չկալովկայի, Վարսերի խոսվածքները բառասկզբում ունեն շնչեղ ձայնեղներ, մինչդեռ Ծաղկունքի խոսվածքը ներկայացնում է խառը պատկեր, երբ հին բառաշերտում ավելի հաճախ գործածվում են ձայնեղներ, բայց և երբեմն գործառում են շնչեղ ձայնեղներ: Գեղամավանից բացի՝ դիտարկվող բոլոր խոսվածքներում բառամիջում ու բառավերջում խուլերի դիմաց ձայնեղներ հանդես են գալիս երբեմն, մինչդեռ Գեղամավանի խոսվածքում այդ իրողությունը օրինաչափ է: Գեղամավանի, Լճաշենի, Նորաշենի, Չկալովկայի և Վարսերի խոսվածքներում բաղաձայնից առաջ հպաշփականը վերածվում է շփականի, իսկ Զովաբերի և Ծաղկունքի խոսվածքներում այս իրողությունը թեև հանդիպում է, բայց օրինաչափ չէ: Բոլոր խոսվածքներն ունեն *ոււ* վերջավորությամբ անկատար դերբայ, բայց Զովաբերի և Ծաղկունքի խոսվածքներում անկատարը զուգահեռաբար ունենում է նաև *ըւ* վերջավորություն, Գեղամավանի խոսվածքում անկատարը ավելի հաճախ ձևավորվում է *ըւ* մասնիկով: Անցյալ կատարյալի ձևերը թե՛ անցյալի, թե՛ ներկայի հիմքերից են կազմվում Դդմաշենի, Զովաբերի, Ծաղկունքի, Նորաշենի, Չկալովկայի, Վարսերի խոսվածքներում, առավելաբար անցյալի հիմքից են ձևավորվում

Գեղամավանի խոսվածքում, սովորաբար ներկայի հիմքից՝ Լճաշենի խոսվածքում: *Գնալ, մնալ* բայերի անցյալի հիմքի ձևերն են *գ'աց, մաց*, միայն Ջովաբերի խոսվածքում սովորական են *գ'ընաց, մընաց* հիմքերը:

Մի շարք իրողություններ դիտարկվել են խոսվածքների փոքր խմբում կամ առանձին խոսվածքներում: Այսպես, բառի առաջին վանկում որոշակիորեն շրթնայնացած *ա* ձայնավոր դրսևորվում է Դդմաշենի, Ջովաբերի, Լճաշենի, Չկալովկայի խոսվածքներում: Բառամիջում և բառավերջում շնչեղ խուլերի ապաշնչեղացում առկա է միայն Գեղամավանում: Հետնալեզվային պայթականների քմայնացում դիտարկվում է Ջովաբերում և Լճաշենում, իսկ առաջին շարքի ձայնավորներից առաջ *գ,կ,ք>ջ,ճ,չ* անցում՝ Գեղամավանում և Դդմաշենում: Հինհայերենյան *հ*-ի դիմաց *խ* ունեն Դդմաշենը, Ջովաբերը, Լճաշենը, Նորաշենը, Չկալովկան և Վարսերը, *հ*-ի դիմաց *հ* ունեն Գեղամավանը և Ծաղկունքը: Բառասկզբում *հո*-ի դիմաց *ջո* ունի Ծաղկունքը՝ *ջոդ* (հոտ), *ջորթ* (հորթ), *ջոր* (հոր): Բաղիյուսական հարադրություններում *ու* շաղկապի դիմաց *ը* է հանդիպում Գեղամավանում և Ջովաբերում (*դ'արը դ'աշտ, կերըխում*): Գեղամավանում, Դդմաշենում, Նորաշենում, Չկալովկայում արձանագրվել է հատուկ տեղանունների հոլովում Ա հոլովիչով (*Հ'երեվնա, Քյւկյւնա, Սեվանա*), ձայնավորով ավարտվող անձնանունների սեռական հոլովը *յ*-ով է ձևավորվում Դդմաշենի, Ծաղկունքի, Նորաշենի, Չկալովկայի խոսվածքներում (*Մակույ, Տիկոյ*): Դդմաշենում և Վարսերում հանդիպում են բացառականի՝ նաև *է*-ով ձևեր: Գեղամավանի և Ծաղկունքի խոսվածքներում ներգոյական հոլովի իմաստը հաճախ արտահայտվում է տրական հոլովով (*կողխօզին աշխադեր եմ. ճաշարանին հաց ինկ ուղըմ*): Գեղամավանում և Լճաշենում գործածվում են անձնական դերանունների տրական հոլովի նաև *իկ*-ով ձևեր (*ընձիկ, քեզիկ, մեզիկ, ձ'եզիկ*), Լճաշենում՝ նաև կրճատ *քե* ձև: Ով դերանվան դիմաց Գեղամավանը, Դդմաշենը, Ջովաբերը, Չկալովկան և Վարսերը ունեն *վորը* ձևը (սեռ. և տր.՝ *վիր, վիրը*), Լճաշենն ունի *վոն* ձև (սեռ. և տր.՝ *վիր, վին*), *օվ* ձև ունեն Ծաղկունքը (սեռ. և տր.՝ *ոււ*) և Նորաշենը (սեռ. և տր.՝ *վիր, վիրը/վինը*): Հարակատար դերբայը *ուկ* վերջավորությամբ է ձևավորվում Դդմաշենի, Լճաշենի, Նորաշենի, Չկալովկայի և Վարսերի խոսվածքներում, *ած* վերջավորությամբ՝ Գեղամավանում, *ած*-ով՝ Ջովաբերում և Ծաղկունքում: Նորաշենի

խոսվածքում չ ժխտական մասնիկը կարող է դրվել դերբայի վրա (*չէլեր ա//չի հ'էլե, չըտըված//չի տըված, չուզում ի//չի ուզում*): Գեղամավանում և Դդմաշենում ն բայածանցը երբեմն բացակայում է ներկայի հիմքից կազմվող ձևերում (*լըցում ա, հըլեմ*): Ձովաբերի խոսվածքում գործածվում է *կօ* հաստատական մասնիկը (*կօ բ'էրէր եմ*), իսկ Լճաշենի խոսվածքում հոգնակի ստացականությունը կարող է արտահայտվել անձնական դերանվան տրական հոլովաձևի հետադաս կիրառությամբ՝ *թևը մե* (մեր թևերը), *հ'ուսը մե* (մեր ուսերը):

Միավորվելով ընդհանուր շատ հատկանիշներով՝ դիտարկվող խոսվածքները, այսպիսով, հանդես են բերում նաև զգալի առանձնահատկություններ: Նկատելի է, որ որոշակիորեն մերձավոր են Գեղամավանի և Ծաղկունքի խոսվածքները¹⁴՝ մյուսներից տարբերվելով իրենց համար ընդհանուր էական այնպիսի հատկանիշներով, ինչպիսիք են հինհայերենյան *հ*-ի դիմաց *հ*-ի առկայությունը, ներգոյական հոլովի իմաստի արտահայտությունը տրական հոլովով, հարակատար դերբայի *ած//ած* վերջավորությունը: Մյուս կողմից՝ թերևս պետք է արձանագրել, որ բոլոր բնակավայրերն էլ, ըստ բնակիչների ծագումնաբանության, ներկայացնում են որոշակիորեն խառը պատկեր, և այս կամ այն հատկանիշը կարող է ենթաշերտային իրողություն լինել: Օրինակ, Գեղամավանի խոսվածքում բառամիջի և բառավերջի դիրքերում շնչեղ խուլերի դիմաց պարզ խուլերի, ինչպես նաև նույն դիրքերում պարզ խուլերի դիմաց ձայնեղների գործածությունը պետք է համարել Ալաշկերտի շերտի ազդեցություն: Գեղամավանի, Ծաղկունքի և Ձովաբերի խոսվածքներում հարակատար դերբայի ձևավորումը *ած//ած* մասնիկով թերևս կարող է Խոյի բարբառի ազդեցության հետևանք լինել: Դդմաշենի, Ձովաբերի, Լճաշենի, Չկալովկայի խոսվածքներում շրթնայնացած *ա* ձայնավորի դրսևորումները ամենայն հավանականությամբ Վանի կամ Բայազետի բարբառների ենթաշերտի առկայությունն են վկայում: Առաջին շարքի ձայնավորներից առաջ հետնալեզվային պայթականների քմայնացման երևույթը Ձովաբերի խոսվածքում պետք

¹⁴ Ի դեպ, **Ռ.Բաղրամյանը**, նկատելով, որ Սևանի տարածաշրջանի տասը գյուղում խոսվում է Մակվի ենթաբարբառով, սակայն առկա են որոշակի ներքին տարբերություններ, նույն խմբում է ընդգրկում Գեղամավանի և Ծաղկունքի խոսվածքները՝ հիմք ընդունելով դրանց՝ մյուս խոսվածքներից տարբերվող հետևյալ հատկանիշները. հինհայերենյան *հ*-ի դիմաց նույն հնչյունի առկայություն, անկատարի *ըմ* վերջավորության գործածություն, առաջին շարքի ձայնավորներից առաջ *գ,կ,բ>ջ,ճ,չ* անցում (տե՛ս նշվ. աշխ., էջ 10-11):

է պայմանավորել Վանի, իսկ Լճաշենի խոսվածքում՝ Դիադինի ենթաշերտերի առկայությամբ: Վերլուծական կազմության դեպքում ժխտական մասնիկի՝ դերբայի վրա դրվելու հատկանիշը Նորաշենի խոսվածքին կարող է անցած լինել Մշո բարբառից և այլն:

Ամփոփելով ասվածը՝ պետք է արձանագրել, որ Սևանի տարածաշրջանի բնակավայրերում Մակուի խոսվածքը ներկայանում է այնպիսի հատկանիշների զուգորդումներով, որոնք հիմնականում հիշեցնում են Բայազետի և Արարատյան բարբառները: Թերևս խոսվածքի բոլոր դրսևորումների ուսումնասիրությամբ և բարբառային այլ միավորների հետ համեմատական քննությամբ հնարավոր կլինի ամբողջացնել ընդհանուր պատկերը և բազմահատկանիշ դասակարգման սկզբունքները կիրառելով՝ որոշել Մակուի խոսվածքի դիրքը հայ բարբառների շարքում:

Viktor Katvalyan - Maku Speech in the Region of Gegharkunik.- In the settlements of Sevan region, Maku speech exists in a combination of such features which are mostly peculiar to the dialects of Bayazet and Ararat. Perhaps, with the study of all the manifestations of this speech and comparing it with other dialectal units, it will become possible to have an overall view of Maku speech and determine its position in the Armenian dialects by the help of the principles of multi-feature classification.